

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

КОЖУШКО ОЛЬГА ВІКТОРІВНА

УДК [005.336.4:005:922.1]+658.15(043.3)

**УПРАВЛІННЯ ЗАХИСТОМ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ
ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному економічному університеті, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент

Понікаров Валерій Дмитрович,

Харківський національний економічний університет,
професор кафедри контролю і аудиту.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор

Кендюхов Олександр Володимирович,

Донецький національний технічний університет,
завідувач кафедри стратегічного управління
економічним розвитком

кандидат економічних наук, доцент

Маркова Наталя Сергіївна,

Харківський національний економічний університет,
доцент кафедри управління персоналом та економіки праці

Захист відбудеться «15» березня 2012 р. о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради, шифр Д 64.055.01, у Харківському національному економічному університеті за адресою: 61166, м. Харків, пров. Інженерний, 1-А.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного економічного університету за адресою: 61166, м. Харків, пров. Інженерний, 1-А.

Автореферат розісланий «15» лютого 2012 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.М. Чмутова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В сучасних умовах господарювання зростає роль інформатизації та інтелектуалізації суспільства. Це, в свою чергу, приводить до розвитку нематеріального сектора економіки та збільшення частки витрат на інформацію й знання в собівартості продукції, що виготовляється. За таких умов найважливішим фактором виробництва стає інтелектуальний капітал, який в умовах інтеграційних процесів, які відбуваються в економіці, набуває особливого значення. Він забезпечує найбільші конкурентні переваги кожній господарюючій одиниці та національній економіці в цілому.

У той же час інтелектуалізація виробничих процесів та ускладнення систем управління підприємством призводять до збільшення несанкціонованих і злочинних дій, що не дозволяють промислому виробництву забезпечувати стійке економічне зростання та потребують ефективних заходів, спрямованих на захист його інтелектуальних складових. Багато в чому це пояснюється й тим, що на промислових підприємствах не використовуються науково обґрунтовані прогресивні форми організації виробництва, що знижує їх конкурентоспроможність та наукоємність.

Дослідження теоретико-методологічних засад управління інтелектуальним капіталом висвітлені в роботах вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як Л. Едвінссон, М. Мелоун, Т. Стюарт, Т. Шульц, В. М. Геєць, О. Ю. Амосов, Н. Л. Гавкалова, В. М. Гриньова, М. С. Дороніна, І. В. Журавльова, О. В. Кендюхов, О. Ф. Мороз, Г. В. Назарова, В. С. Пономаренко, П. Г. Перерва, О. М. Ястремська, О. В. Шкурупій, А. А. Чухно та багатьох інших.

У роботах цих авторів розкриті питання сутності та структуризації інтелектуального капіталу, методи оцінки його вартості, підходи, інструменти і методи формування й управління ним. Проте питання, пов'язані з визначенням напрямів захисту інтелектуального капіталу в умовах глобалізації та інтелектуалізації суспільства тільки починають розглядатися вченими-економістами.

Крім того, узагальнення й аналіз опублікованих за даною проблематикою робіт дозволили зробити висновок про те, що питання методичного забезпечення вдосконалення управління захистом інтелектуального капіталу підприємства недостатньо розроблені як у науковому, так і в практичному аспекті. Зокрема, потребують обґрунтування критеріїв і методи оцінки рівня захисту інтелектуального капіталу, механізм управління ним та оцінка ефективності такого управління.

Актуальність зазначених питань зумовила вибір теми дисертації, визначила об'єкт, предмет, мету і задачі дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота узгоджується з основними напрямками наукових досліджень Харківського національного економічного університету, що були проведені в рамках науково-дослідницьких робіт «Контроль та захист потенціалу промислового підприємства» (номер державної реєстрації 0109U008004) та «Фінансове забезпечення промислового підприємства в умовах невизначеності податкового середовища» (номер державної реєстрації 0110U003136). За цими роботами автором обґрунтовано концептуальні положення захисту інтелектуального капіталу та

вдосконалено механізм управління захистом інтелектуального капіталу підприємства.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є теоретичне обґрунтування та розробка науково-методичних положень і практичних рекомендацій щодо управління захистом інтелектуального капіталу промислового підприємства.

Для досягнення поставленої мети у дисертації вирішено такі задачі:

визначити сутність і структуру інтелектуального капіталу (ІК) підприємства;
розкрити концептуальні положення захисту інтелектуального капіталу та місце управління ним у системі управління підприємством;

встановити вплив факторів внутрішнього та зовнішнього середовища на стан управління захистом інтелектуального капіталу промислового підприємства (ПП);

обґрунтувати індикатори оцінки рівня захисту інтелектуального капіталу промислового підприємства;

розробити методичний підхід до оцінки рівня захисту інтелектуального капіталу промислового підприємства;

побудувати моделі рівня захисту інтелектуального капіталу промислового підприємства;

обґрунтувати і розробити методичний підхід до управління захистом інтелектуального капіталу промислового підприємства;

удосконалити механізм управління захистом інтелектуального капіталу промислового підприємства.

Об'єктом дослідження є процеси захисту інтелектуального капіталу вітчизняних промислових підприємств.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні й практичні аспекти управління захистом інтелектуального капіталу підприємств машинобудування.

Методи дослідження. Теоретичну і методологічну основу дисертації склали фундаментальні положення економічної теорії, менеджменту, а також наукові праці зарубіжних і вітчизняних вчених з досліджуваної проблеми. Дослідження базується на використанні таких методів: *структурно-логічного аналізу* – для визначення взаємозв'язків між основними поняттями дослідження та його етапами; *системного та системно-процесного підходів* – для обґрунтування теоретичних положень управління захистом ІК; *теорії графів* – для зображення взаємозв'язку тезауруса категорії «інтелектуальний капітал»; *морфологічного та гносеологічного аналізу* – для визначення змістовної сутності категорії «інтелектуальний капітал»; *експертних оцінок* – для визначення впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на стан управління захистом ІК та оцінки ефективності управління захистом ІК; *кластерного аналізу* – для виокремлення статистичної однорідності при визначенні факторів впливу на стан управління захистом ІК; *таксономії* – для побудови інтегрального індикатора загальної оцінки рівня захисту ІК ПП; *шкалювання* – для побудови шкали оцінки рівня захисту ІК ПП; *аналізу ієрархій* – для визначення значущості кожного індикатора поелементної оцінки рівня захисту ІК; *нечіткої логіки* – для побудови комплексного індикатора поелементної оцінки рівня захисту ІК ПП; *економетричного моделювання* – для побудови на основі панельних даних логістичних моделей рівня захисту ІК ПП в залежно від факторів зовнішнього та

внутрішнього середовища; *генетичних алгоритмів* – для визначення прийняттого рівня захисту ІК ПП; *графічного методу* – для наочного зображення статистичних даних і схематичної побудови теоретичних та практичних положень дисертації.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти, що регламентують питання захисту ІК, офіційні матеріали Державного комітету статистики України, звіти окремих підприємств машинобудування Харківського регіону.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в такому:

удосконалено:

методичний підхід до управління захистом інтелектуального капіталу промислового підприємства, відмінність якого полягає у порівнянні фактичного та прийняттого рівня захисту інтелектуального капіталу, що дозволяє виявити внутрішні резерви та зовнішні можливості підвищення рівня захисту інтелектуального капіталу, посилити обґрунтованість ухвалених управлінських рішень;

концептуальну модель захисту інтелектуального капіталу підприємства, що, на відміну від існуючих, враховує такі елементи, як визначення рівня й оцінка захисту інтелектуального капіталу, що створює підґрунтя для розробки рекомендацій щодо захисту інтелектуального капіталу підприємства та управління ним;

методичний підхід до оцінки рівня захисту інтелектуального капіталу промислового підприємства, який, на відміну від існуючих, передбачає визначення рівня захисту інтелектуального капіталу за двома напрямками оцінки – загальною та поелементною, а також на підставі сформованої шкали оцінки рівня захисту інтелектуального капіталу дає можливість якісно інтерпретувати такі оцінки;

механізм управління захистом інтелектуального капіталу промислового підприємства, особливістю якого є виділення у його складі організаційної, маркетингової та мотиваційної компонент, що дозволяє визначити напрями застосування управлінських важелів відносно захисту окремих елементів інтелектуального капіталу;

дістали подальшого розвитку:

визначення категорії «інтелектуальний капітал», відмінність якого полягає у виділенні його сутнісної складової, призначення, носіїв та структури, а також у врахуванні здатності інтелектуального капіталу створювати додану вартість, що дозволяє визначити його місце у створенні вартості підприємства;

склад інтелектуального капіталу підприємства завдяки виділенню в його людській складовій інтелектуального капіталу людини і капіталу знань підприємства, що дає можливість виявляти їхній вплив на рівень захисту інтелектуального капіталу та здійснювати його оцінку.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що запропоновані науково-практичні розробки можуть бути використані як промисловими підприємствами, так і іншими суб'єктами господарювання – контрагентами, інвесторами, конкурентами – в процесі прийняття управлінських рішень відносно спільної виробничої,

інвестиційної та інноваційної діяльності. Практичне використання розроблених методичних підходів дозволяє провести ґрунтовне діагностування стану управління захистом ІК в цілому й окремих його елементів, а також своєчасно вжити заходів щодо вдосконалення управління ним на промислових підприємствах України.

Результати дисертації впроваджено у роботу окремих підприємств, що підтверджено відповідними довідками. Зокрема, запропонований підхід до оцінки рівня захисту ІК прийнято до застосування у практичній діяльності ТОВ інноваційно-комерційною фірмою «Сантана» ЛТД К» (довідка № 3/2010 від 11.04.2010 р.), методичні рекомендації щодо управління захистом ІК ПП прийнято до впровадження у ЗАТ «Інтеркондиціонер» (довідка № 11/2010 від 15.06.2010 р.), механізм управління захистом ІК ПП прийнято до використання у ВАТ завод «Потенціал» (довідка № 21/2010 від 20.07.2010 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійно виконаною науково-дослідницькою роботою, всі результати якої одержані безпосередньо автором і знайшли відображення в наукових публікаціях. Особистий внесок здобувача в роботи, виконані у співавторстві, полягає у врахуванні в моделі оцінки доцільності аутсорсинга ІК ПП блока, пов'язаного із захистом ІК [6], у визначенні елементів концептуальної моделі захисту ІК підприємства [10] та складових механізму управління захистом ІК ПП [13].

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження були оприлюднені на: Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених, аспірантів та студентів «Актуальні проблеми обліку, аналізу і фінансового контролю в Україні» (Харків, 2009); V Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji «Wschodnia spólka 2009» (Przemysl, 2009); Четвертой всеукраинской научно-практической интернет-конференции «Учетно-аналитическое обеспечение инновационной трансформации экономики Украины» (Одеса, 2010); VI Международной научной практичній конференції «Образование и наука 21 век – 2010» (Софія, 2010); Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю молодих вчених та студентів «Розвиток економіки України в умовах глобалізації» (Харків, 2011); Четвертій міжрегіональній науково-практичній конференції «Проблеми економіки та управління у промислових регіонах» (Запоріжжя, 2011); Першій всеукраїнській науково-практичній конференції «Менеджмент ХХІ сторіччя: фінансові, економічні та інноваційні аспекти» (Київ, 2011).

Публікації. Результати дисертації відображено в 15 наукових працях, у тому числі: 8 робіт опубліковано в наукових фахових виданнях, 7 публікацій – за матеріалами конференцій. Загальний обсяг опублікованих робіт становить 8,34 ум.-друк. арк., з них особисто автору належить 6,98 ум.-друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 238 найменувань (на 24 сторінках), 16 додатків (на 111 сторінках). Робота викладена на 350 сторінках машинописного тексту і містить 14 таблиць (з них 3 займають 3 повні сторінки), 36 рисунків (з них 12 займають 12 повних сторінок). Обсяг основного тексту дисертації становить 199 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі – «Теоретичні положення управління захистом інтелектуального капіталу підприємства» – розкрито сутність і структуру ІК, обґрунтовано концептуальні положення захисту ІК підприємства, визначено місце управління захистом ІК у системі управління підприємством.

У роботі зазначено, що сучасна парадигма господарювання в умовах глобалізації та інформатизації суспільства значною мірою детермінується інтелектуалізацією основних факторів виробництва. При цьому найважливішим фактором виробництва стає ІК, що забезпечує найбільші конкурентні переваги як кожній господарюючій одиниці, так і національній економіці в цілому.

Аналіз існуючих підходів до визначення категорії «інтелектуальний капітал» дозволив виявити їхню неоднозначність щодо термінологічного апарату та сутнісної складової, його призначення, носіїв і структури. Виходячи з цього, в роботі проведено морфологічний та гносеологічний аналіз дефініції «інтелектуальний капітал» й уточнено її визначення. Під інтелектуальним капіталом пропонується розуміти накопичену у визначений момент часу сукупність інтелектуальних ресурсів підприємства, які представлені статичними та динамічними частинами й вироблені людським інтелектом у процесі створення нової вартості. У наведеному визначенні підкреслено, що ІК є самозростаючою вартістю. Крім того, така його складова, як капітал знань, що виробляється інтелектом його співробітників, є частиною багатства підприємства.

У роботі визначено структуру ІК підприємства (рис. 1).

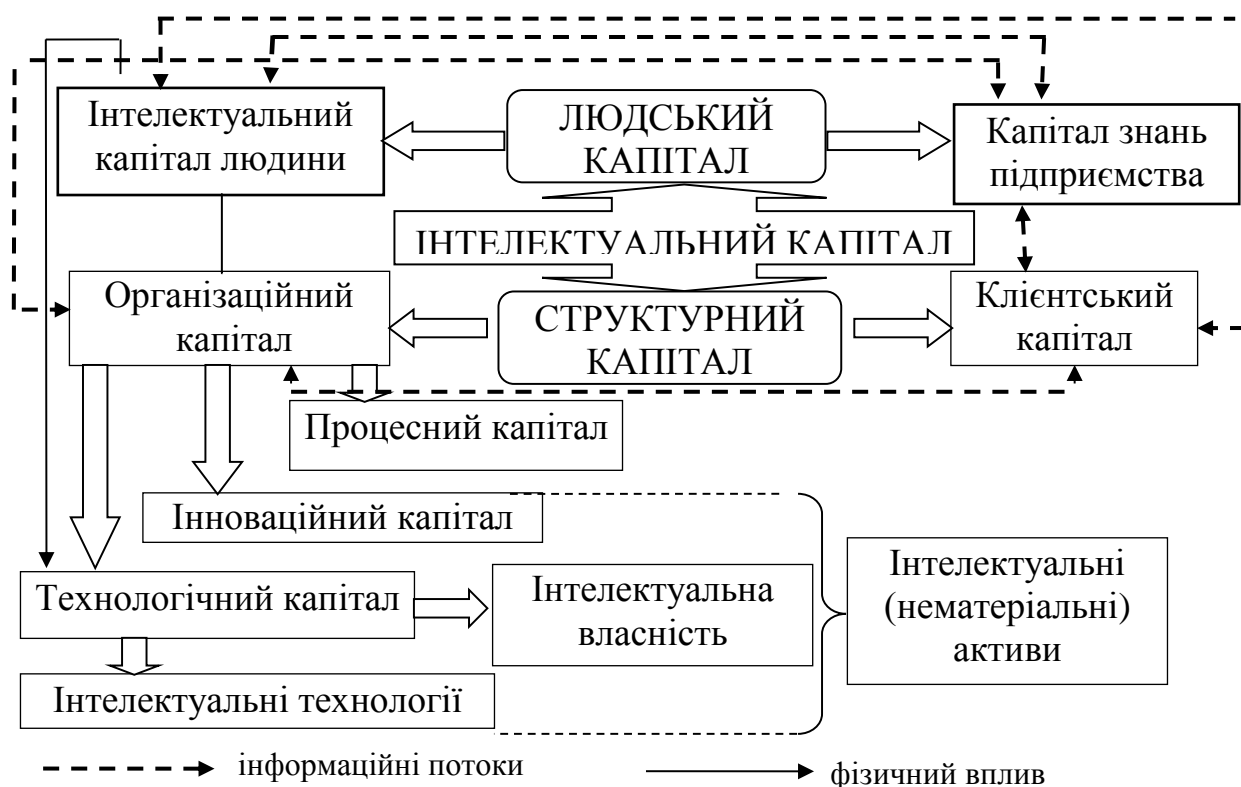

Рис. 1. Структура інтелектуального капіталу підприємства

В основу вдосконаленої автором структури ІК покладений підхід Л. Едвіссона, згідно з яким до складу ІК входять людський і структурний капітал. При цьому, на відміну від існуючих наробок, визначено, що складовими людського капіталу є ІК людини і капітал знань підприємства. Компонентами ІК людини є логічний, емоційний, креативний, соціальний та підприємницький капітал. Кожний окремий працівник є носієм цих компонентів, що уособлюються у певних невідчужуваних знаннях, які «відкладаються» на підприємстві, створюючи та збільшуючи капітал знань у цілому.

У дисертації обґрунтовано необхідність захисту ІК підприємства, під яким пропонується розуміти комплекс систематичних цілеспрямованих заходів, що здійснюються власником (або уповноваженою особою), для запобігання та знешкодження впливу зовнішніх і внутрішніх факторів, що формують загрози інтелектуальному капіталу підприємства.

Автором запропоновано концептуальну модель захисту ІК підприємства (рис. 2).

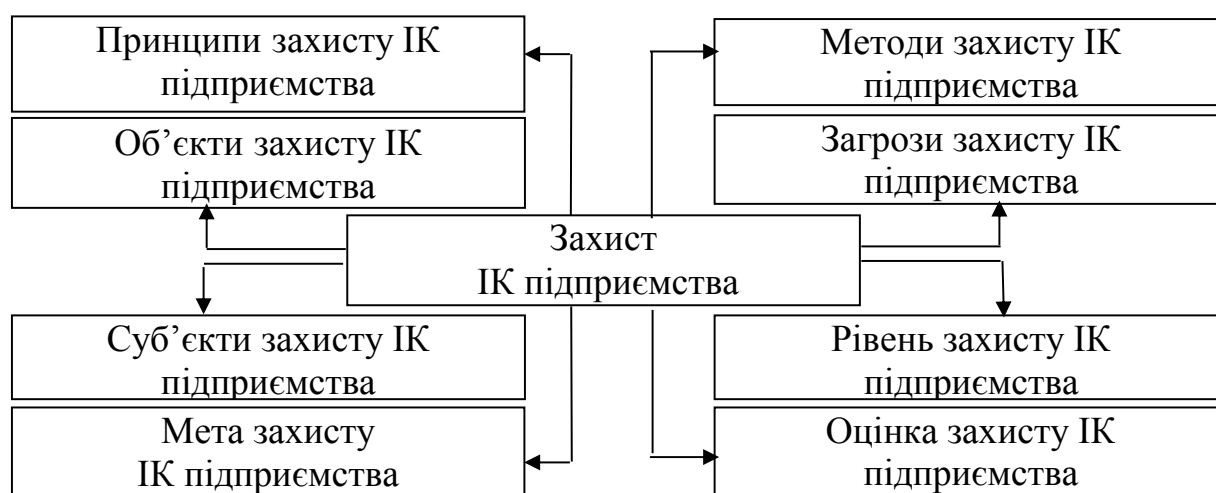

Рис. 2. Концептуальна модель захисту інтелектуального капіталу підприємства

Розкриття елементів концептуальної моделі захисту ІК дозволяє розглядати захист ІК з позицій ситуаційного підходу до управління, згідно з яким встановлюється швидкість й адекватність реакції, спрямованої на забезпечення адаптації підприємства до умов зовнішнього і внутрішнього середовища.

На основі теоретичного узагальнення виділено три рівня захисту ІК: високий, середній та низький. Кожному рівню захисту ІК відповідають якісні характеристики стану управління ним: нормальний, загрожуючий та критичний.

У дисертації в межах системи управління підприємством виокремлено систему управління захистом ІК ПП, під якою слід розуміти комплекс систематичних заходів, призначений для функціонування внутрішнього устрою взаємопов'язаних, упорядкованих та узгоджених складових елементів ІК, створений для раціоналізації виконання захисних дій та спрямований на досягнення поставленої управлінської мети. При цьому головна задача системи управління захистом ІК – забезпечення його ефективного використання і розвитку.

У другому розділі – «Аналіз стану управління захистом інтелектуального капіталу промислового підприємства» – проведено аналіз факторів впливу на стан

управління захистом ІК ПП, обґрунтовано індикатори оцінки рівня захисту ІК ПП, розроблено методичний підхід до оцінки рівня захисту ІК ПП.

У роботі визначено, що на стан управління захистом ІК ПП впливають різноманітні фактори як внутрішнього, так і зовнішнього середовища. За допомогою процедури аналізу факторів впливу, заснованої на експертному ранжуванні факторів зовнішнього та внутрішнього середовища з подальшою кластеризацією залежно від їхньої важливості, сили та спрямованості впливу, встановлено, що вплив факторів є неоднорідним, оскільки серед них є контрольовані та неконтрольовані, прямого і непрямого впливу та, окрім цього, фактори знаходяться у процесі постійної діалектичної взаємодії. Також з'ясовано, що серед факторів є такі, що потребують постійної уваги задля своєчасного реагування на зміну внутрішнього та зовнішнього середовища та оперативної адаптації до цих змін. До них належать конкуренти, стратегія управління, маркетингова стратегія, методи управління, місія та цілі, організаційна культура, організаційна структура управління тощо.

У дисертації обґрунтовано, що оцінка рівня захисту ІК ПП передбачає визначення комплексу індикаторів. Тому автором для оцінки рівня захисту ІК ПП пропонується методичний підхід, схему якого наведено на рис. 3.

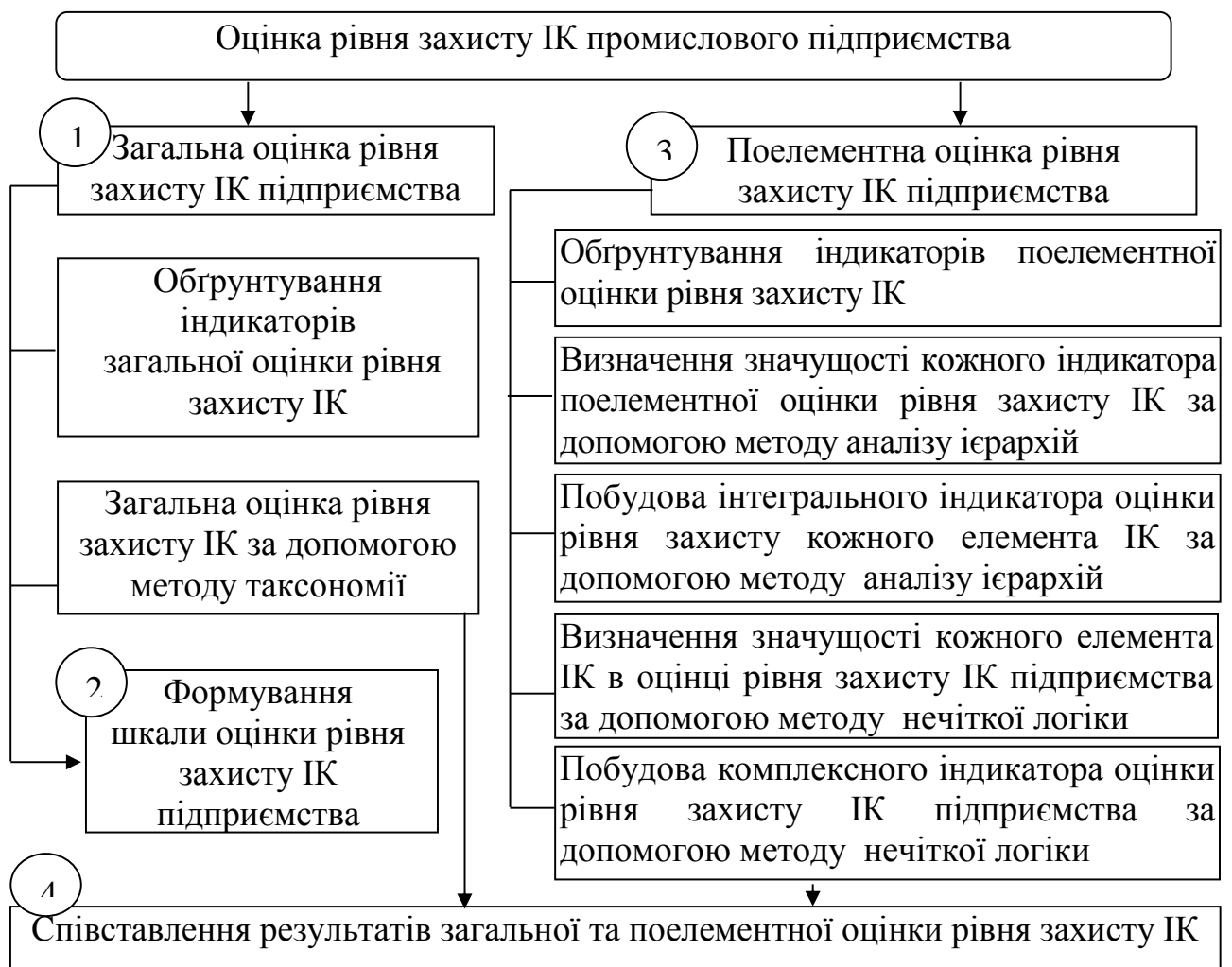

Рис. 3. Схема проведення оцінки рівня захисту інтелектуального капіталу промислового підприємства

Запропонований методичний підхід до оцінки рівня захисту ІК ПП включає два напрями оцінки: загальну та поелементу оцінку рівня захисту ІК ПП.

Оцінка рівня захисту ІК проводилася за період 2005–2010 рр. на 22 машинобудівних підприємствах Харківського регіону.

Загальна оцінка рівня захисту ІК містить дані фінансового стану підприємства, оцінку його ділової активності, рентабельності, продуктивності, стійкості економічного росту, тощо. Вона проводилась за допомогою методу таксономії шляхом розрахунку інтегрального індикатора оцінки рівня захисту ІК (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка інтегрального індикатора оцінки рівня захисту ІК машинобудівних підприємств Харківського регіону за 2005–2010 рр.

Підприємство*	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ВАТ «Харківський машинобудівний завод «Світло Шахтаря»	0,3227	0,2772	0,3064	0,1293	0,1899	0,0303
ВАТ «Електромашина»	0,3083	0,1413	0,6848	0,3523	0,3173	0,2293
ВАТ «Харківський верстатобудівний завод»	0,5871	0,6000	0,5249	0,0947	0,1732	0,3959
ВАТ «Харківський завод штамів та пресформ»	0,3825	0,3689	0,3539	0,5331	0,2576	0,0119
ВАТ «Завод ім. Фрунзе»	0,5135	0,6912	0,2844	0,0820	0,2941	0,4895
ВАТ «РОСС»	0,1773	0,6218	0,2186	0,2300	0,3192	0,2329
ВАТ «Автрамат»	0,2033	0,2640	0,3273	0,0719	0,0639	0,2679
ВАТ «Харківський тракторний завод ім. С. Орджонікідзе»	0,3561	0,2272	0,2124	0,5441	0,0758	0,3223
ВАТ завод «Потенціал»	0,4809	0,2070	0,2286	0,4178	0,1432	0,1299
ВАТ «Турбоатом»	0,2244	0,1137	0,1857	0,2823	0,4261	0,5505
ВАТ «Коннектор»	0,1340	0,4065	0,5158	0,0828	0,3163	0,3429
ВАТ «ХАРКІВСЬКИЙ ПІДШИПНИКОВИЙ ЗАВОД»	0,3098	0,0373	0,2429	0,1151	0,3502	0,3100
ПАТ «Вовчанський агрегатний завод»	0,0686	0,2976	0,3050	0,2791	0,6184	0,4476
ЗАТ «Інтеркондиціонер»	0,1937	0,4412	0,4848	0,5320	0,1376	0,1665
ВАТ «Дослідний електромонтажний завод»	0,1811	0,1505	0,5989	0,4450	0,1989	0,4408
ВАТ «Харківський електротехнічний завод «Укрелектромаш»	0,5765	0,6688	0,6256	0,2342	0,2525	0,1528
ВАТ «Науково-дослідний і проектно-конструкторський інститут засобів технологічного устаткування «ВЕЛТ»	0,1361	0,1259	0,1272	0,4316	0,3587	0,2825
ПАТ «Харківський завод Гідропривід»	0,5549	0,6207	0,3118	0,1047	0,3418	0,2201
ВАНТТ «Теплоавтомат»	0,3154	0,5421	0,2200	0,3305	0,4340	0,0443
ВАТ «Зміївський експериментально-механічний завод «Зміївметалосервіс»	0,5257	0,2855	0,1622	0,3236	0,1576	0,1496
ВАТ «Точприлад»	0,2393	0,5340	0,5512	0,1267	0,1693	0,4151
ВАТ «ХАРТРОН»	0,2374	0,2118	0,2243	0,2329	0,0959	0,5136

*Примітка. Діюча назва досліджуваних підприємств станом на 01.01.2010 р.

За результатами загальної оцінки рівня захисту ІК ПП встановлено, що за період 2005-2010 рр., спостерігалася загальна тенденція до зниження значення таксономічного показника та, відповідно, й рівня захисту ІК досліджуваних машинобудівних підприємств.

Для розробки управлінських впливів щодо захисту ІК необхідна кількісно-якісна оцінка його рівня, тому отримана за допомогою побудови таксономічного показника система кількісних оцінок рівня захисту ІК ПП потребує їхньої якісної інтерпретації. Для цього пропонується використовувати функцію бажаності, одним із способів реалізації якої є психофізична шкала Харрінгтона, яка встановлює відповідність між якісною оцінкою параметра та його кількісним значенням.

У результаті перетворення інтегральних оцінок рівня захисту ІК 22 машинобудівних підприємств Харківського регіону в рівні бажаності по шкалі Харрінгтона з подальшим об'єднанням двох нижніх інтервалів – «дуже погано» й «погано» в інтервал «погано» та двох верхніх – «дуже добре» й «добре» в інтервал «добре» – побудовано трьохінтервальну шкалу оцінки рівня захисту ІК ПП (табл. 2).

Таблиця 2

Трьохінтервальна шкала оцінки рівня захисту інтелектуального капіталу промислового підприємства

Якісна оцінка інтегрального індикатора	Інтервали значення кількісної оцінки інтегрального індикатора
Добре	(0,4734-1,0000]
Задовільно	[0,3059-0,4734]
Погано	[0,0000-0,3059)

Оскільки в роботі обґрунтовано, що кожному рівню захисту ІК відповідають якісні характеристики стану управління ним – нормальний, загрожуючий та критичний, за результатами оцінки зроблено наступні висновки. На початок 2011 р. нормальний стан управління захистом ІК спостерігався у ВАТ «Завод ім. Фрунзе», ВАТ «Турбоатом» і ВАТ «ХАРТРОН». Загрожуючий стан був властивий таким підприємствам, як ВАТ «Харківський верстатобудівний завод», ВАТ «Харківський тракторний завод ім. С. Орджонікідзе», ВАТ «Коннектор», ВАТ «ХАРКІВСЬКИЙ ПІДШИПНИКОВИЙ ЗАВОД», ВАТ «Вовчанський агрегатний завод», ВАТ «Дослідний електромонтажний завод» і ВАТ «Точприлад». Для всіх інших з досліджуваних машинобудівних підприємств Харківського регіону в цей період був характерний критичний стан управління захистом ІК.

Логіка поелементної оцінки рівня захисту ІК ПП будується на тому, що кожна складова ІК несе певні функції, а отже, потребує власних індикаторів оцінки рівня захисту. Тому поелементну оцінку рівня захисту ІК ПП запропоновано проводити за такими етапами:

- 1) для кожного елемента ІК обґрунтовано індикатори оцінки рівня його захисту;
- 2) за допомогою методу аналізу ієрархій побудовано інтегральні індикатори

оцінки рівня захисту кожного елементу ІК. Для оцінки рівня захисту людської складової ІК ПП автором визначено інтегральні індикатори рівня захисту ІК людини та капіталу знань підприємства. Для оцінки рівня захисту структурної складової ІК ПП автором розраховано інтегральні індикатори оцінки рівня захисту клієнтського, організаційного, інноваційного і технологічного капіталу;

3) інтегральні індикатори оцінки рівня захисту кожного елементу ІК за допомогою методу нечіткої логіки перетворено у комплексний індикатор оцінки рівня захисту ІК ПП.

У результаті поелементної оцінки рівня захисту ІК ПП визначено, що за період з 2005 по 2010 рр. майже всі досліджувані машинобудівні підприємства мали критичний стан управління захистом ІК. Виняток становить ВАТ «Науково-дослідний і проектно-конструкторський інститут засобів технологічного устаткування «ВЕЛТ», яке у 2005, 2007 та 2009 рр. мало загрожуючий стан управління захистом ІК.

За результатами оцінки зроблено висновок, що в сучасних умовах господарювання на досліджуваних машинобудівних підприємствах Харківського регіону захищаються тільки окремі складові елементи ІК, а комплексний захист практично відсутній.

У третьому розділі – «Науково-методичне забезпечення управління захистом інтелектуального капіталу промислового підприємства» – побудовано моделі визначення рівня захисту ІК ПП з урахуванням факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, розроблено методичний підхід до управління захистом ІК ПП та механізм управління таким захистом.

З метою прийняття ефективних рішень щодо захисту ІК ПП встановлено ступінь впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища на стан управління захистом ІК ПП та визначено взаємозв'язок між рівнем захисту кожного елемента ІК та рівнем захисту ІК ПП в цілому. Для цього методом обробки панельних даних побудовано просторово-часові логістичні моделі з фіксованими ефектами.

Перша модель визначення рівня захисту інтелектуального капіталу встановлює залежність рівня захисту інтелектуального капіталу промислового підприємства від факторів внутрішнього середовища (1):

$$Y_i = \frac{1}{I_1 \cdot I_2 \cdot I_6} \quad (1)$$

де Y_i – рівень захисту інтелектуального капіталу i -ого промислового підприємства, $i = 1, \dots, n$, $n=22$;

α_i – фіксований ефект, що показує вплив факторів внутрішнього середовища на рівень захисту ІК ПП. Він має власне значення для кожного з досліджуваних машинобудівних підприємств;

I_1 – інтегральний індикатор оцінки рівня захисту ІК людини;

I_2 – інтегральний індикатор оцінки рівня захисту капіталу знань;

I_6 – інтегральний індикатор оцінки рівня захисту процесного капіталу.

Побудована логістична модель взаємозв'язку рівня захисту ІК ПП та факторів внутрішнього середовища є адекватною та значущою. Це підтверджується коефіцієнтом детермінації (0,9037), критерієм Фішера, більшим за табличне, p -рівнем, близьким до нуля, а також коефіцієнтом Дарбіна – Уотсона, який дорівнює 1,9102.

Встановлено, що для більшості з досліджуваних підприємств фіксовані ефекти, що показують вплив факторів внутрішнього середовища мають від'ємне значення. Виняток становлять ВАТ «Харківський машинобудівний завод «Світло Шахтаря», ВАТ «РОСС» та ВАТ «Зміївський експериментально-механічний завод «Зміївметалосервіс».

Друга модель визначення рівня захисту інтелектуального капіталу розкриває залежність рівня захисту інтелектуального капіталу промислового підприємства від факторів зовнішнього середовища (2):

$$Y = \frac{1}{1 + \alpha_1 I_3 + \alpha_2 I_4 + \alpha_3 I_5} \quad (2)$$

де α_i – фіксований ефект, що показує вплив факторів зовнішнього середовища на рівень захисту ІК ПП. Він має власне значення для кожного з досліджуваних машинобудівних підприємств.

I_3 – інтегральний індикатор оцінки рівня захисту клієнтського капіталу;

I_4 – інтегральний індикатор оцінки рівня захисту технологічного капіталу;

I_5 – інтегральний індикатор оцінки рівня захисту інноваційного капіталу.

Побудована логістична модель взаємозв'язку рівня захисту ІК ПП та факторів зовнішнього середовища є адекватною і значущою. Це підтверджується коефіцієнтом детермінації (0,9739), критерієм Фішера, більшим за табличне, p -рівнем, близьким до нуля, а також коефіцієнтом Дарбіна – Уотсона, який дорівнює 1,9730.

Встановлено, що фіксовані ефекти, які показують вплив факторів зовнішнього середовища, всіх досліджуваних підприємств мають позитивне значення.

Аналіз логістичних моделей ((1), (2)) дозволив визначити, що:

позитивне (від'ємне) значення фіксованих ефектів (α_i) свідчить про наявність (відсутність) достатньо ефективних управлінських заходів щодо захисту окремих складових ІК на досліджуваних машинобудівних підприємствах Харківського регіону, що невілюють чи зменшують негативний прояв такого впливу тільки у фіксований проміжок часу (період 2005–2010 рр.);

від'ємне значення пояснюючих (незалежних) змінних перед інтегральним індикатором оцінки рівня захисту певного елемента ІК ПП свідчить про доцільність підвищення рівня захисту такого елемента.

У роботі на підставі побудованих логістичних моделей запропоновано методичний підхід до управління захистом ІК ПП (рис. 4).

В основу запропонованого методичного підходу покладено розрахунок фактичного та прийнятного рівня захисту ІК ПП. При цьому фактичний рівень захисту – це інтегральний індикатор оцінки рівня захисту ІК ПП, розрахований за допомогою методу таксономії.

Рис. 4. Схема методичного підходу до управління захистом інтелектуального капіталу промислового підприємства

Прийнятний рівень захисту дозволяє говорити про наявність на підприємстві нормального чи задовільного стану управління захистом ІК, тобто про дієвість кадрової, маркетингової, збутової чи виробничої стратегії підприємства. Для його визначення за допомогою побудови генетичних алгоритмів знайдено рішення логістичних функцій ((1), (2)).

Розраховані значення прийнятного рівня захисту ІК в залежності від факторів внутрішнього (I_{mod1}) та зовнішнього (I_{mod2}) середовища наведені в табл. 3.

Таблиця 3

Значення прийнятного рівня захисту інтелектуального капіталу залежно від факторів внутрішнього та зовнішнього середовища досліджуваних машинобудівних підприємств Харківського регіону

Підприємство*	I_{mod1}	I_{mod2}
ВАТ «Харківський машинобудівний завод «Світло Шахтаря»	0,0690	0,3950
ВАТ «Електромашина»	0,1323	0,4445
ВАТ «Харківський верстатобудівний завод»	0,1736	0,5372
ВАТ «Харківський завод штампів та пресформ»	0,1633	0,2646
ВАТ «Завод ім.Фрунзе»	0,1068	0,5636
ВАТ «РОСС»	0,1737	0,4834
ВАТ «Автрамат»	0,0402	0,1637
ВАТ «Харківський тракторний завод ім. С. Орджонікідзе»	0,2376	0,3494
ВАТ завод «Потенціал»	0,0817	0,2771
ВАТ «Турбоатом»	0,1338	0,2363
ВАТ «Коннектор»	0,0711	0,2861
ВАТ «ХАРКІВСЬКИЙ ПІДШИПНИКОВИЙ ЗАВОД»	0,0901	0,2864
ПАТ «Вовчанський агрегатний завод»	0,1634	0,4675

Підприємство*	I_{mod1}	I_{mod2}
ЗАТ «Інтеркондиціонер»	0,2212	0,2102
ВАТ «Дослідний електромонтажний завод»	0,1606	0,8588
ВАТ «Харківський електротехнічний завод «Укрелектромаш»	0,1943	0,3619
ВАТ «Науково-дослідний і проектно-конструкторський інститут засобів технологічного устаткування «ВЕЛТ»	0,1401	0,3879
ПАТ «Харківський завод Гідропривід»	0,2841	0,5189
ВАНТТ «Теплоавтомат»	0,1928	0,2970
ВАТ «Зміївський експериментально-механічний завод «Зміївметалосервіс»	0,1658	0,1887
ВАТ «Точприлад»	0,1255	0,2975
ВАТ «ХАРТРОН»	0,2115	0,1386

*Примітка. Діюча назва досліджуваних підприємств станом на 01.01.2010 р.

У результаті порівняння фактичного та прийнятного рівнів захисту ІК залежно від факторів внутрішнього середовища визначено, що для таких підприємств, як ВАТ «Харківський машинобудівний завод «Світло Шахтаря», ВАТ «Харківський завод штампів та пресформ», ЗАТ «Інтеркондиціонер», ВАТ «Харківський електротехнічний завод «Укрелектромаш», ПАТ «Харківський завод Гідропривід», ВАНТТ «Теплоавтомат» і ВАТ «Зміївський експериментально-механічний завод «Зміївметалосервіс» існують внутрішні резерви, завдяки яким можна підвищити рівень захисту ІК. Що ж стосується інших машинобудівних підприємств Харківського регіону, то необхідно звернути увагу на те, що всі свої внутрішні ресурси, спрямовані на захист ІК, вони використали в повному обсязі.

Співставлення фактичного та прийнятного рівнів захисту ІК залежно від факторів зовнішнього середовища дозволило встановити, що майже в усіх досліджуваних машинобудівних підприємствах Харківського регіону існують можливості для адаптації їх до змін зовнішнього середовища, і завдяки цьому – для підвищення рівня захисту ІК. Виняток становлять ВАТ «Автрамат», ВАТ «Турбоатом», ВАТ «ХАРКІВСЬКИЙ ПІДШИПНИКОВИЙ ЗАВОД», ПАТ «Вовчанський агрегатний завод», ВАТ «Точприлад» і ВАТ «ХАРТРОН», які таких можливостей не мають.

На основі подальшого порівняння прийнятного рівня захисту ІК залежно від факторів внутрішнього та зовнішнього середовища із значеннями інтегральних індикаторів оцінки рівня захисту окремих елементів ІК у 2010 р визначено, що перш за все слід вдосконалювати управління захистом людської складової ІК, клієнтського та організаційного капіталу досліджуваних машинобудівних підприємств Харківського регіону.

З метою поліпшення стану управління захистом ІК та з урахуванням зазначених напрямів вдосконалювання управління захистом ІК в роботі запропоновано механізм управління таким захистом, що включає організаційну, маркетингову та мотиваційну компоненти.

Організаційна компонента механізму управління захистом ІК ПП є гетерогенною системою, що складається з ресурсної та організаційної підсистем. При цьому ресурсна підсистема – це об'єкт захисту (інтелектуальний капітал), а організаційна – структурні підрозділи підприємства, а також методи й інструменти, що використовуються для виконання окремих завдань. У межах цієї складової механізму управління захистом ІК запропоновано на ВАТ завод «Потенціал» впровадити систему управління захистом ІК за рахунок делегування певних функціональних обов'язків працівникам деяких вже існуючих структурних підрозділів цього підприємства.

Маркетингова компонента механізму управління захистом ІК ПП визначає процес розробки та здійснення комплексу заходів щодо реалізації його мети і внесення відповідних змін для забезпечення бажаної позиції підприємства на ринку. В рамках маркетингової складової механізму управління захистом ІК пропонується впровадити маркетинговий інструментарій до системи управління захистом ІК, що охоплює чотири функціональні блоки: маркетингове планування захисту ІК, формування і розвиток маркетингового потенціалу захисту ІК, маркетингове управління заходами захисту ІК; маркетинговий контроль захисту ІК.

Мотиваційна компонента механізму управління захистом ІК ПП охоплює гармонійне поєднання комплексу стимулюючих економічних та соціально-психологічних впливів на персонал підприємства. При цьому вона має бути адекватною рівню виробничих потужностей промислового підприємства та однаково впливати на трудову активність кожного працівника і колективу в цілому. В рамках мотиваційної складової механізму управління захистом ІК ПП в частині питань, пов'язаних із захистом ІК, доповнено модель оцінки доцільності аутсорсинга ІК ПП.

В межах механізму управління захистом ІК ПП на прикладі ВАТ завод «Потенціал» проведено оцінку ефективності такого управління за допомогою експертного опитування.

Доведеність запропонованих у дисертації підходів і рекомендацій підтверджується результатами їхньої апробації на даних фінансової звітності 22 підприємств машинобудування за період 2005–2010 рр.

ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено важливе науково-практичне завдання щодо теоретичного обґрунтування та розробки науково-методичних підходів та практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалювання управління захистом інтелектуального капіталу промислового підприємства. Основні теоретичні та практичні результати полягають у такому:

1. Визначення інтелектуального капіталу як накопиченої у певний момент часу сукупності інтелектуальних ресурсів підприємства, які представлені статичними та динамічними частинами й вироблені людським інтелектом у процесі створення нової вартості, дозволяє усвідомити його центральне місце в ланцюжку створення вартості підприємства, та дає можливість виокремити в частині його

людського капіталу ІК людини та капітал знань підприємства. Це, в свою чергу, уможливує використання цих складових при оцінці рівня захисту ІК та стану управління ним.

2. Виокремлення у концептуальній моделі захисту інтелектуального капіталу підприємства таких складових, як принципи, об'єкти, суб'єкти, мета, методи захисту ІК, загрози захисту, рівень захисту та його оцінка дозволяє розглядати захист ІК з позицій ситуаційного підходу до управління і забезпечувати швидкість та адекватність реакції, спрямованої на адаптацію підприємства до умов зовнішнього і внутрішнього середовища.

3. Для встановлення впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища на стан управління захистом ІК ПП методом експертного опитування визначено: склад факторів, що діють на галузевому рівні та на рівні підприємства; спрямованість впливу факторів, важливих для управління захистом ІК підприємства; можливість посилення впливу факторів на управління захистом ІК. Групування цих факторів за рівнем їхнього впливу за допомогою кластерного аналізу дозволило визначити, що при управлінні захистом ІК перш за все слід враховувати такі з них: конкуренти, стратегія управління, маркетингова стратегія, методи управління, місія та цілі, організаційна культура, постачальники, споживачі, закони та інші нормативно-праві акти, персонал, організаційна структура управління.

4. Оцінку рівня захисту ІК ПП доцільно здійснювати за такими напрямками: загальна оцінка ІК ПП, в межах якої визначено індикатори, що характеризують фінансовий стан підприємства, його ділову активність, рентабельність, продуктивність, стійкість економічного зростання тощо; поелементна оцінка рівня захисту ІК ПП, що передбачає визначення індикаторів оцінки рівня захисту окремих елементів ІК. Для оцінки рівня захисту людської складової ІК ПП виокремлено дві групи індикаторів: індикатори, що характеризують рівень захисту ІК людини та індикатори, що визначають рівень захисту капіталу знань підприємства. Для оцінки рівня захисту структурної складової ІК ПП виділено такі групи індикаторів: індикатори оцінки рівня захисту клієнтського капіталу; індикатори оцінки рівня захисту організаційного капіталу, що включають в себе індикатори оцінки рівня захисту інноваційного, процесного і технологічного капіталу.

5. Розроблений методичний підхід до оцінки рівня захисту ІК ПП передбачає проведення загальної оцінки рівня захисту ІК ПП за допомогою інтегрального індикатора оцінки рівня захисту ІК ПП, розрахованого методом таксономії; побудову шкали оцінки рівня захисту ІК ПП на основі психофізичної шкали Харрінгтона; проведення поелементної оцінки рівня захисту ІК ПП шляхом розрахунку комплексного індикатора оцінки рівня захисту ІК ПП за допомогою методу нечіткої логіки. Запропонований методичний підхід дозволив встановити, що на досліджуваних машинобудівних підприємствах Харківського регіону комплексний захист ІК практично відсутній, захищаються тільки його окремі елементи.

6. Визначення взаємозв'язків між інтегральними індикаторами оцінки кожного елемента ІК й інтегральним індикатором загальної оцінки ІК довело, що

для моделювання рівня захисту ІК необхідно використовувати нелінійні моделі. Побудовані логістичні моделі рівня захисту ІК ПП залежно від факторів внутрішнього впливу та рівнів захисту ІК людини, капіталу знань й процесного капіталу, а також рівня захисту ІК ПП залежно від факторів зовнішнього впливу та рівнів захисту клієнтського, технологічного та інноваційного капіталів створюють підґрунтя для більш ефективного управління захистом ІК ПП.

7. Визначити управлінські заходи щодо захисту ІК ПП в умовах інтенсифікації та інформатизації виробництва, а також посилити обґрунтованість прийняття управлінських рішень дозволяє запропонований методичний підхід до управління захистом ІК. Він базується на порівнянні фактичного та прийнятного рівнів захисту ІК ПП. Фактичному рівню захисту ІК ПП відповідає значення інтегрального індикатора оцінки рівня захисту ІК ПП, розрахованого методом таксономії. Прийнятний рівень захисту ІК ПП описується модифікованим інтегральним індикатором оцінки рівня захисту ІК ПП, визначеним за допомогою побудови генетичних алгоритмів.

8. Поліпшити стан управління захистом ІК ПП дозволяє побудований механізм, який включає організаційну, маркетингову та мотиваційну складові. У межах механізму управління захистом інтелектуального капіталу промислового підприємства запропоновано проводити оцінку ефективності такого управління за допомогою експертного опитування.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ РОБІТ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Кожушко О. В. Сутність інтелектуального капіталу підприємства / О. В. Кожушко // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Випуск 253 : в 7 т. – Т. II. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2009. – С. 464–471.

2. Кожушко О. В. Структура інтелектуального капіталу підприємства / О. В. Кожушко // Бизнес Информ. – 2009. – № 10. – С. 100–104.

3. Кожушко О. В. Формування шкали оцінки рівня захисту інтелектуального капіталу промислового підприємства / О. В. Кожушко // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Випуск 265 : в 9 т. – Т. I. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2010. – С. 217–225.

4. Кожушко О. В. Обоснование критериальных показателей поэлементной оценки интеллектуального капитала предприятия в части его человеческой составляющей / О. В. Кожушко // Бизнес Информ. – 2010. – № 10. – С. 201–204.

5. Кожушко О. В. Використання метода таксономії для оцінки рівня захисту інтелектуального капіталу промислових підприємств / О. В. Кожушко // Економічний аналіз : зб. наук. праць. – Тернопіль : Видавництво Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2010. – Вип. 7. – С. 246–251.

6. Поникаров В. Д. Мотивационная составляющая механизма управления защитой интеллектуального капитала промышленного предприятия

/ В. Д. Понікаров, О. В. Кожушко // Бизнес Информ. – 2011. – № 9. – С. 184–187.

7. Кожушко О. В. Економетричне моделювання рівня захисту інтелектуального капіталу промислового підприємства / О. В. Кожушко // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. – Житомир : ЖДТУ, 2011. – № 3(57). – С. 254–257.

8. Кожушко О. В. Методичний підхід до управління захистом інтелектуального капіталу промислового підприємства / О. В. Кожушко // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2011. – № 8 (162). – С. 126–134.

Публікації за матеріалами конференцій

9. Кожушко О. В. Теоретичні засади інтелектуального капіталу підприємства / О. В. Кожушко // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених, аспірантів та студентів «Актуальні проблеми обліку, аналізу і фінансового контролю в Україні» (Харків, 10–11 лютого, 2009р.) // Управління розвитком : збірник наукових статей. – Харків : Вид. ХНЕУ. – 2009. – №1. – С. 21–26.

10. Кожушко О. В. Необхідність захисту інтелектуального капіталу підприємства / О. В. Кожушко // Materialy V Miedzynarodowej naukowoi-praktycznej konferencji “Wschodnia spolka 2009”. (Przemysl, 07–15 wrzesnia, 2009 r.). – Volume 1. Ekonomiczne nauki. – Przemysl : Nauka i studia. – 2009. – С. 58–61.

11. Кожушко О. В. Діагностування захисту інтелектуального капіталу промислового підприємства [Електронний ресурс] / О. В. Кожушко // Матеріали Четвертой всеукраинской научно-практической интернет-конференции «Учетно-аналитическое обеспечение инновационной трансформации экономики Украины» (Одесса, 21–25 мая, 2010 р.). – Режим доступу : <http://www.koaa.od.ua/sci/konf4.php>.

12. Кожушко О. В. Методичний підхід щодо оцінки рівня захисту інтелектуального капіталу промислового підприємства / О. В. Кожушко // Матеріали за VI-я международна научна практична конференция, «Образование и наука 21 век» (София, 17–25-ти октомври, 2010 г.). – Икономики. – София : «Бял ГРАД-БГ» ООД. – 2010. – С. 27–29.

13. Кожушко О. В. Формування механізму управління захистом інтелектуального капіталу промислового підприємства / О. В. Кожушко // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю молодих вчених та студентів «Розвиток економіки України в умовах глобалізації» (Харків, 18 березня 2011 р.) // Управління розвитком : збірник наукових статей – Харків : Вид. ХНЕУ. – 2011. – №4. – С. 106–107.

14. Понікаров В. Д. Концептуальна модель захисту інтелектуального капіталу підприємства / В. Д. Понікаров, О. В. Кожушко // Матеріали доповідей учасників четвертої міжрегіональної науково-практичної конференції «Проблеми економіки та управління у промислових регіонах» (Запоріжжя, 27–28 травня, 2011 р.) / Відпов. ред. Гудзь П. В. – Запоріжжя : ЗНТУ, 2011. – С. 191–193.

15. Понікаров В. Д. Обґрунтування соціально-економічного механізму

управління захистом інтелектуального капіталу промислового підприємства / В. Д. Понікаров, О. В. Кожушко // Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції «Менеджмент XXI сторіччя: фінансові, економічні та інноваційні аспекти» (Київ, 26 травня, 2011 р.) / Відповідальні за формування та випуск : О. В. Кам'янська, О. К. Райчева. – Київ : УВОІ «Допомога» УСІ», 2011. – С. 71–73.

АНОТАЦІЯ

Кожушко О. В. Управління захистом інтелектуального капіталу промислового підприємства. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Харківський національний економічний університет, Харків, 2012.

Дисертаційна робота присвячена теоретичному обґрунтуванню і розробці методичних підходів та практичних рекомендацій щодо удосконалювання управління захистом інтелектуального капіталу промислового підприємства. Уточнено сутність і структуру інтелектуального капіталу підприємства. Розроблено концептуальну модель захисту інтелектуального капіталу підприємства. Запропоновано і розроблено комплекс методичного забезпечення для діагностування рівня захисту інтелектуального промислового підприємства, в рамках якого розраховано інтегральний індикатор загальної оцінки рівня захисту інтелектуального капіталу та визначено комплексний індикатор поелементної оцінки рівня захисту інтелектуального капіталу, а також сформовано універсальну шкалу такої оцінки. Запропоновано методичний підхід до управління захистом інтелектуального капіталу промислового підприємства. Розроблено механізм управління захистом інтелектуального капіталу промислового підприємства.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, інтелектуальний капітал людини, капітал знань, захист інтелектуального капіталу, управління захистом інтелектуального капіталу, рівень захисту інтелектуального капіталу, фактори впливу.

АННОТАЦИЯ

Кожушко О. В. Управление защитой интеллектуального капитала промышленного предприятия. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Харьковский национальный экономический университет, Харьков, 2012.

Диссертационная работа посвящена теоретическому обоснованию и разработке методических подходов и практических рекомендаций по усовершенствованию управления защитой интеллектуального капитала промышленного предприятия.

На основе проведенного морфологического и гносеологического анализов уточнены определение и структура интеллектуального капитала предприятия.

Раскрыты концептуальные положения защиты интеллектуального капитала предприятия. Построена концептуальная модель защиты интеллектуального капитала. Составляющими такой модели являются: принципы, объекты, субъекты, цель, методы защиты интеллектуального капитала предприятия, угрозы защиты, уровень защиты, и его оценка.

Определено место управления защитой интеллектуального капитала в системе управления предприятием. Построена семантическая модель системы управления защитой интеллектуального капитала и показано, что она состоит из двух подсистем – управляющей и управляемой, которые находятся в диалектической взаимосвязи. При этом управляемая система представлена системой защиты интеллектуального капитала. Управляющая подсистема включает в себя цели, задания, функции, принципы, методы, субъекты, ресурсы управления, организационную культуру и структуру управления.

Проведен анализ факторов влияния на состояние управления защитой интеллектуального капитала промышленного предприятия, с помощью которого установлены факторы, требующие наибольшего внимания при управлении защитой интеллектуального капитала предприятия.

Исследованы требования к индикаторам оценки уровня защиты интеллектуального капитала промышленного предприятия и обоснована их система. Предложены такие направления оценки защиты интеллектуального капитала: общая оценка уровня защиты интеллектуального капитала промышленного предприятия и поэлементная оценка уровня защиты составляющих интеллектуального капитала промышленного предприятия.

Предложен методический подход к оценке уровня защиты интеллектуального промышленного предприятия, в рамках которого рассчитан интегральный индикатор оценки уровня защиты интеллектуального капитала и определен комплексный индикатор поэлементной оценки уровня защиты интеллектуального капитала, а также сформирована шкала такой оценки.

На основании панельных данных построены логистические модели уровня защиты интеллектуального капитала промышленного предприятия и обоснована их адекватность:

1) модель определения уровня защиты интеллектуального капитала в зависимости от факторов внутренней среды и уровней защиты интеллектуального капитала человека, капитала знаний и процессного капитала;

2) модель определения уровня защиты интеллектуального капитала в зависимости от факторов внешней среды и уровней защиты клиентского, технологического и инновационного капитала.

Разработан методический подход к управлению защитой интеллектуального капитала промышленного предприятия. Суть данного подхода заключатся в сопоставлении двух уровней защиты интеллектуального капитала - фактического и приемлемого – с целью принятия управленческих решений и разработки мероприятий, позволяющих поддерживать существующий уровень защиты

интеллектуального капитал предприятия или повышать его.

Предложен механизм управления защитой интеллектуального капитала промышленного предприятия, который включает в себя организационную, мотивационную и маркетинговую составляющие. В рамках данного механизма методом экспертных оценок установлена эффективность управления защитой интеллектуального капитала промышленного предприятия.

Ключевые слова: интеллектуальный капитал, интеллектуальный капитал человека, капитал знаний, защита интеллектуального капитала, управление защитой интеллектуального капитала, уровень защиты интеллектуального капитала, факторы влияния.

SUMMARY

Kozhushko O.V. Management defence of intellectual capital of industrial enterprise. – Manuscript.

The thesis for the scientific degree of Candidate of Sciences in Economics, speciality 08.00.04 – economy and management enterprises (after the types of economic activity). – Kharkiv National University of Economics, Kharkov, 2012.

Dissertation work is devoted a theoretical ground and development of methodical approaches and practical recommendations from the improvement of management defence of intellectual capital of industrial enterprise. Determination is specified essence and intellectual capital of enterprise structure. The conceptual model of defence of intellectual capital of enterprise is developed. The complex of the methodical providing is offered and developed from diagnosing of level of defence of intellectual industrial enterprise which the integral indicator of general estimation of level of defence of intellectual capital and certainly complex indicator of memberwise estimation of level of defence of intellectual capital is expected within the framework of, and also the universal scale of such estimation is formed. The methodical going is offered near a management defence of intellectual capital of industrial enterprise. The mechanism of management defence of intellectual capital of industrial enterprise.

Key words: an intellectual capital, intellectual capital of man, capital of knowledges, defence of intellectual capital, management defence of intellectual capital, level of defence of intellectual capital, factors of influence.

Кожушко Ольга Вікторівна

**УПРАВЛІННЯ ЗАХИСТОМ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ
ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Підписано до друку 03.02.2012 р. Формат 60x90 /16.
Папір офсетний. Друк різнографічний.
Обсяг 0,9 ум.-др. арк. Наклад 100 прим. Зам. № 39

Надруковано у центрі оперативної поліграфії ТОВ «Рейтинг»
61022, м. Харків, вул. Сумська, 37.
Тел. (057)700-53-51, 714-34-26, 771-00-92, 771-00-96